

A globális pénzügyi válság hullámai Közép- és Kelet-Európában. A kilábaláshoz vezető út egyik fő eleme ennek a régióknak a megtámogatása

Dezséri Kálmán

Már a globális pénzügyi válság kezdetekor hallható volt az új európai uniós tagországokban (első-sorban a pénzügyi szektor vezetőitől), hogy a bankszektorban az a fajta magánosítása, amelyben a nagyobb nyugat-európai bankok szerezték meg ezekben az országokban a pénzügyi intézetek jelentős részét, most azzal a nem várt és súlyos következménnyel jár, hogy az anyabankok, abban a pillanatban, hogy odahaza nehéz pénzügyi helyzetbe kerültek, megindították a likvid tőkék kivonását az új tagországokban lévő leányvállalataikból. A helyzet olyan gyorsan vált komollyá, hogy az Osztrák Nemzeti Bank elnöke már november végén a *Financial Times*-ben vetette fel a közép-európai országok összehangolt megtámogatását, mert ennek elmaradása az egész európai bankrendszer tovább fokozódó instabilitásának forrásává válhat. A pénzügyi válság eseményeinek felgyorsulása előbb háttérbe szorította ezeket a véleményeket, majd mostanra megint a figyelem középpontjába kerültek, mivel egyre több közép-európai ország sodródott komoly pénzügyi nehézségekbe.

A kérdésnek van egy általános és egy gyakorlati vetülete. A pénzügyi válság gazdasági, foglalkoztatottsági és társadalmi válsággá való válásának folyamata egyre több kérdést vet fel sokak számára a térség által választott növekedési modell helyességével és fenntarthatóságával kapcsolatban. Azoknak a gazdasági és politikai paradigmáknak a helytállósága, melyek ezeknek az országoknak a gazdasági és politikai fejlődését irányították az elmúlt két évtized során, kérdésessé váltak ebben a helyzetben. Ilyen alapelveknek tekinthetők az EU-ba való integrálódáshoz kapcsolódó kereskedelmi és pénzügyi liberalizáció, a privatizáció, valamint a gazdaság irányításának számos intézményi és politikai eleme. A piacgazdaságra való áttérés a korábbiakhoz viszonyítva új és más jellegű függőséget okozott, miközben ezeknek az országoknak a termelési kapacitása egy páneurópai kínálati lánc része lett úgy, hogy az elmúlt két évtized során teljes mértékű külkereskedelmi reorientáció ment végbe az EU tagországi irányába. Nem lehet vitás, hogy ebből a folyamatból az unió régebbi tagországi jelentős

előnyhöz jutottak annak révén, hogy növekedett az egységes belső piac nagysága, javult gazdaságuk globális versenyképessége, és számottevő plusz bevételre és nyeresésre tehettek szert.

A globális pénzügyi és gazdasági válság különösen kedvezőtlenül érinti a közép- és kelet-európai országokat, mivel bankrendszerük a privatizáció következményeként szinte teljes mértékben a nyugat-európai anyabankok függőségébe került. Általános tapasztalat szerint abban a pillanatban, hogy a nyugat-európai anyabankok nehéz helyzetbe kerültek, kivonták könnyen mozgatható tőkéjüket a közép-európai leánybankjaikból, s ezzel komoly likviditási problémákat és ezek továbbgyűrűződése folytán gazdasági visszaesést okoztak a közép-európai országokban. Az egyre erőteljesebben fenyegető gazdasági és politikai instabilitás és válság ebben a régióban elkerülhetetlenül visszahat a nyugat-európai országokra, és még tovább mélyíthetik az ottani problémákat is.

A nyugat-európai EU-tagországokban a gazdasági válság elleni lépések sok esetben, nyíltabban vagy kevésbé nyíltan, protekcionista jellegűek. A bankok és az ipari vállalatok számára nyújtott kormányzati pénzügyi mentőcsomagoktól azt várják, hogy belföldön fejtsék ki kedvező hatásukat, és ne (az anyavállalatokon keresztül) a közép-európai leányvállalatok stabilizálására használják fel a közpénzeket. Ez a szemléletmód csak a rövid távú érdekeket veszi figyelembe, s nem veszi észre, hogy a kedvezőtlen fejleményeknek a közép-európai országokban olyan hatásai is lehetnek, amelyek az egész unióban érezhetőek lesznek.

A gazdasági problémák politikai elégedetlenségé válhatnak, megerősödhetnek azok a politikai erők, amelyek populisták, és az EU-ba való integrációt elutasítják. Ennek jelei már mindegyik közép-európai országban, így Magyarországon is, már most jól láthatók. Annak érdekében, hogy ez a folyamat megállítható és visszafordítható legyen olyan újabb reformokat kell a közép-európai országokban véghez vinni, amelyek kedvezőbb gazdasági növekedési és fejlődési modellt alakítanak ki, és amelyek biztosítják a megújuló gazdasági és

társadalmi fejlődést és a versenyképesség megerősödését. Mindehhez elengedhetetlen az EU régi tagországainak, valamint az európai és a globális gazdasági és pénzügyi intézmények hathatós támogatása. Igen kedvezőtlen, hogy mindennek olyan körülmények közepette kell sorra kerülnie, amikor a globális és az európai gazdasági válság miatt a lehetőségek jelentősen beszűkültek. Az elmúlt pár hét során a lengyel, a magyar, a román és a cseh valuták árfolyama szélsőségesen ingadozott, s közben erőteljesen leértékelődött. Ez a folyamat is azt jelzi, hogy egyre sürgetőbb beavatkozni, és a kialakult helyzetet kezelni, mivel a tartozások törlesztése leértékelődő valutával egyre nagyobb terhet jelent, s emiatt a fizetésképtelenség veszélye tovább növekszik.

Az összehangolt segítség megszervezését és biztosítását a közelmúltban megint osztrák politikusok és pénzügyi vezetők vetették fel, ami nem csoda, mivel az osztrák bankok közel 280 milliárd euró összegnyi követelést halmoztak fel a közép- és kelet-európai régió országaival szemben. Az osztrák bankok stabilizálására az osztrák kormány százmilliárd eurót biztosított még az ősszel, aminek hatására az osztrák bankok kisebb mértékben vontak ki összegeket, illetve szűkítették hiteleket közép-európai leánybankjaik esetében. A helyzet összetettségét az is mutatja, hogy a problémák ellenére is, például az osztrák Raiffeisen Bank, amelyik az egyik legaktívabb bank a közép- és kelet-európai pénzpiacokon, rekordméretű profitot ért el 2008-ban, miközben csökkentette a közép-európai kintlévőseit és aktivitását az utóbbi hónapokban. De ennek ellenére részvényei tőzsdei árfolyama jelentősen zuhant.

Az osztrák kezdeményezés kezdetben igen mérsekelt visszhangot kapott a többi EU-tagországban, sőt inkább ellenézés fogadta, még egy olyan ország részéről is, mint Németország, amelyik a közép-európai országok legnagyobb kereskedelmi partnere, s ilyen körülmények közepette a terjedő pénzügyi válság a közép-európai tagországokban a német exportlehetőségek jelentős beszűküléséhez vezethet, aminek pedig a termelésre is negatív hatása van. A magyar kormányzat számításai szerint százmilliárd euró összegnyi támogatás a régió bankjai számára elegendő lehet arra, hogy a megfelelő likviditás megint biztosítható legyen, s ezzel a pénzügyi szektor és a gazdaság működése stabilizálódjon.

A nemzetközi pénzügyi szervezetek közül az IMF, a Világbank, az EBRD, az EIB véleménye egyre erőteljesebben az, hogy kiemelten kell kezelni a közép-európai EU-tagországok ügyét, mivel ezzel az egész unió a válságból való kilábalását segítik elő. Az árfolyamok erőteljes ingadozása közepette az új tagországok gazdasági válsága áttérjedhet a nyugat-európai tagországok gazdaságaira is – állította a Világbank elnöke a február 18-i londoni tanácskozáson. A vezetők nyilatkozatai szerint a Világbank és az IMF minden tőle telhetőt megtesz majd a közép-európai országok megsegítése érde-

kében, de a sikerhez az EU hozzájárulása is szükséges, mivel a várakozások szerint a mentést igénylő országok első hulláma után jönni fog az országok második hulláma is. Nagy-Britannia is elfogadta azt az álláspontot, hogy nemzetközi lépésekre van szükség azért, hogy elejét vegyék az új tagországok kereskedelmére és foglalkoztatási helyzetére nehezedő elviselhetetlenül nagy tehernek és annak, hogy a nyugat-európai bankok hazai pénzügyi helyzetükre figyelve kivonják a tőkét ezekből az országokból.

Politikai szinten az első lépésre február 22-én Berlinben sor is került, amikor a legnagyobb EU-tagországok vezetői tanácskoztak a globális pénzügyi rendszerben kialakult helyzetről és a bevezetendő reformokról a G-20 áprilisi londoni tanácskozásán. Különösen fontos Németország álláspontja az új tagországoknak nyújtandó segítség formájáról. A tanácskozást megelőző Barroso–Merkel találkozó eredményéből kiderül, hogy a német kormány elsősorban az IMF-en keresztül hajlandó segítséget nyújtani az euróövezetbe nem tartozó EU-tagországok és a többi kelet-európai ország számára. Ezt tükrözte a vasárnapi tanácskozás határozata is, ami szerint a résztvevő országok támogatni fogják az IMF FSF-alapjának jelentős megnövelését és a kedvezményezettek körének kibővítését, köztük a közép-európai EU-tagországokkal. Ilyen körülmények közepette közvetlen uniós pénzügyi segítségre majd csak korlátozott mértékben lehet számítani, miközben az Európai Bizottság elvileg kész és hajlandó lenne rá. Az EU-szintű segély még nem került le teljesen a napirendről, ugyanis Ausztria továbbra is elő szeretne terjeszteni egy ilyen tervet az Európai Tanács március 1-i rendkívüli ülésén, amelynek fő célja a közép-európai tagországok pénzügyi problémáinak megoldása lenne. A kérdés napirendre tűzését akarja majd elérni az érintett országok összehangolt fellépése is, s ennek érdekében ezeknek a tagországoknak vezetői március 1-én a rendkívüli tanácsulást megelőzően, még reggel külön összejevetelt tartanak, amelyen a bizottság elnöke is részt vesz majd. Bizonyos mértékig nehézséget jelent az is, hogy a cseh elnökség nem áll ki teljesen e politikai törekvés mellett.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról